

4

Een dag in de thuiszitterklas

Telefoons inzamelen

We beginnen niet te vroeg. Veel leerlingen hebben een verstoord slaapritme (gehad), en moeite met het opstarten van de dag. We hebben geleerd dat rustig beginnen uiteindelijk tot meer leer-rendement leidt dan 's ochtends al de strijd aangaan met onwillige lichamen en hersenen. Strijd met leerlingen is niet altijd te vermijden, maar draagt meestal niet bij aan een veilig klimaat. Daarom druppelen leerlingen tussen half negen en negen binnen. Ze komen om de grote tafel zitten, drinken wat thee, roken buiten nog een sigaret, doen wat aan hun haar, hangen hun regenpak te drogen en leggen de accu van hun e-bike aan het stopcontact. Er ligt een groot tapijt op de grond, er is geen TL-of LED-verlichting en in de vensterbanken staan planten en liggen prullaria die we in de loop der tijd verzameld hebben. Alles ademt de sfeer: dit is geen instituut, dit is een plek om je thuis te voelen.

Om negen uur worden de mobiele telefoons ingenomen. Die liggen tot het eind van de schooldag in de kast. We hebben anderhalf jaar lang geprobeerd ook in het gebruik van telefoons te vertrouwen op de eigen verantwoordelijkheid van leerlingen. Dit bleek uiteindelijk niet haalbaar. De afleidende kracht van mobiele telefoons bleek simpelweg te sterk voor de meeste van onze leerlingen. Beeldschermen blijken een speciale rol te spelen in de problematiek van thuiszitters: ze ver-

hinderen dat een kind het vastzitten van de eigen wil als probleem gaat ervaren, zoals verveling dat bijvoorbeeld wel doet. Verveling kan tot een crisis leiden, maar zo'n crisis biedt soms wel een uitweg uit de status quo. Telefoons en games helpen leerlingen om onrust, pijn, zorgen en verdriet in hun hoofd te doorstaan, maar houden de status quo doorgaans in stand.

Met het inzamelen van de telefoons start de dag. Eerst worden praktische aspecten van de dag die voor ons ligt besproken. Zijn er afwijkingen in het rooster? Komen er nieuwe leerlingen kijken? Zijn er zieken en afwezigen (meestal wel, we zijn immers een thuiszittersklas). Deze informatie is onderdeel van een veilig klimaat in de klas. Onduidelijkheid of onzekerheid over wie er wel en niet is of komt en waarom, geeft onrust. Ook onduidelijkheid over de dag die voor ze ligt en bijzondere gebeurtenissen die er aankomen is een bron van onrust die we proberen te beperken. Vervolgens gaan we over tot 'de vraag van de dag'.

Met de vraag van de dag werken we zo'n twintig tot dertig minuten in een groepsgesprek aan onze sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze vragen staan direct of indirect in het teken van de ontwikkeling van een zelfstandige wil. Aanvankelijk durft niet iedereen bij de dagopening mee te praten. De vragen zijn ook vaak best persoonlijk en raken soms aan de nare ervaringen, trauma's en beperkingen die de leerlingen met zich meedragen. Maar uiteindelijk zien we dat iedereen betrokken raakt bij het gesprek en een bijdrage levert. Na dit gesprek vragen we altijd of er nog emotionele, mentale of fysieke belemmeringen zijn om het eerste cognitieve leerblok te kunnen starten. Zo niet, dan gaan we aan de slag met het eerste zelfstandig werken-blok.

De vraag van de dag

Een kind met voldoende sociale en communicatieve vaardigheden, zelfbewustzijn en een ontwikkeld moreel zintuig, maar zonder diploma zal zich beter handhaven in de maatschappij dan een kind waarbij het andersom is, denk ik. Zoals eerder in het verhaal al bleek, is de vraag van de dag een mooie vorm om daar aan te werken, soms met vragen die leerlingen inbrengen, meestal met vragen die wij bedenken. Vragen die bijvoorbeeld de nieuwsgierigheid van kinderen prikkelen (Waarom is de lucht blauw?) of reflecteren op hun verleden (Was je een legokind of een playmobilkind en waarom? Wat was het eerste moment dat je ging twijfelen aan de onfeilbaarheid van volwassenen?). Vragen die vooruit kijken (Wat zou je op je veertigste doen als niets je beperkte in je keuzes? Wat wil je wel maar verwacht je nooit te kunnen leren?) en vragen die ze uitdagen hun positie te bepalen in maatschappelijk discussies (Is migratie te voorkomen, en zo ja, hoe? Wie is er voor herinvoering van de doodstraf en voor welke misdrijven zou die moeten gelden?). Vragen die zelfreflectie stimuleren (Hoe lang zou jij op eigen kracht een normaal, gezond leven kunnen leiden als je ouders op vakantie zijn? Wat denk je dat anderen een irritante eigenschap van jou vinden?) en vragen die morele reflectie stimuleren, die gaan over gezondheid, verslaving, familiedynamiek, sociale dynamiek tussen pubers (waaronder pesten), cultuur, tradities, politiek, milieu of onderwijs. Sinds de oprichting van de klas hebben we waarschijnlijk zo'n zeshonderd van deze vragen bedacht. Om het jaar ruimen we een vaste dag van de week in waarin de vraag van de dag gaat over seksualiteit en relaties, waarbij we de intimiteit van die vragen geleidelijk opbouwen tot er

expliciet over seks, anticonceptie en geslachtsziektes gesproken kan worden.

Deze uitgebreide start van de dag heeft verschillende functies. Ten eerste maakt het praten over serieuze, gevoelige en persoonlijke onderwerpen en het luisteren naar elkaar duidelijk dat we een gemeenschap vormen, waarin ruimte is voor kwetsbare gesprekken, openhartigheid, zwakte en twijfel. En als wij ons als leerkrachten ook kwetsbaar opstellen in deze gesprekken verdwijnt een stukje van de polariteit tussen leerlingen en leerkrachten. Er ontstaat dus een 'samen'. Leerlingen leren elkaar in deze gesprekken beter kennen, wat de veiligheid vergroot en mogelijkheden biedt om elkaar te steunen wanneer dat nodig is. Juist door onderwerpen te kiezen waar veel kans op onenigheid of verschillende meningen is, wordt duidelijk dat verschillend zijn geen belemmering vormt om deel te zijn van onze gemeenschap, maar dat het juist de kracht is van onze klas. Ten tweede spreken de vragen de pubers aan als intelligent, reflectief, zelfstandig individu en daarmee communiceren we ook ons vertrouwen dat ze dat kunnen zijn of worden. Ten derde maken we gelijk aan het begin van de dag duidelijk dat je biologiewerkboek niet de kern is van je leerproces. Dat leren iets veel breders, leukers en spannenders is, dat vooral over jezelf gaat, en waarin niet presteren maar nieuwsgierigheid een kernwaarde is. Tot slot heeft dit gesprek waarmee we elke dag starten een functie in het oefenen van een aantal sociale vaardigheden zoals geduldig luisteren, inleven, je gevoel uitdrukken, een standpunt onder woorden brengen en vragen formuleren.